

□ Een logo en een ex-libris

Het *Poppenspe(e)lmuseum* in Vorchten is in 1984 opgericht door Otto van der Mieden (Den Haag, 1945), de schrijver van dit artikel. De museumcollectie omvat een bonte verzameling figuren en objecten uit de wonderwereld van het poppentheater. Een belangrijk onderdeel van deze collectie is de museumbibliotheek, die bijna zeventuizend internationale boektitels telt. Aardig voor mij als bibliofiel zijn onder meer enkele bijzondere ex-librissen, die speciaal voor mijn vrouw en mijzelf gemaakt zijn. Graag vertel ik daar meer over, evenals over enkele werken uit de bibliotheek en het logo van het museum.

*P*oppenspe(e)lmuseum

Het groen getinte museumlogo (afb. 1) – in de kenmerkende huiskleur van het museum – is in 1984 ontworpen door illustrator, schrijver en fotograaf Ad Swier (Den Haag, 1948) en mijzelf en heeft twee poppenkastfiguren als blikvangers. De figuur aan de linkerkant heeft de gedaante van de oud-Hollandse *Jan Klaassen*, rechts zit *Katrijn*. Beide figuren zijn afgeleid van *Polichinelle*, de hoofdrolspeler van het Franse poppentheater. Hij is te herkennen aan zijn imposante hoed, kin, neus, buik en bochel. Jan zwaait met een *knuppel*, een bekend poppenkast-attribuut. Katrijn houdt een *mattenklopper* vast en wipt met een draad aan haar voet een *E* uit de naam van het museum. Het is immers niet alleen een Poppenspeelmuseum – een erfgoedinstelling op het gebied van poppentheater – maar ook een Poppenspeelmuseum, waarin de bezoekers vaak gevraagd wordt: ‘Zelf eens proberen?’

De oorspronkelijke Polichinellefiguur waarop het logo gebaseerd is, staat afgebeeld op het vergulde en donkerrode omslag (afb. 2) van het boek *Le Guignol des Champs-Élysées* uit 1889. (*Guignol* is de naam van de hoofdpersoon van de poppenkast van Lyon. Met ‘guignol’ wordt ook wel het poppentheater zelf bedoeld.) Ik prijs mezelf gelukkig dat dit zeldzame boek deel uitmaakt van de collectie van de museumbibliotheek.

De figuurtjes in het logo verwijzen ook naar enkele andere karakteristieke hoofdpersonen uit het tragikomische negentiende-eeuwse volkspoppentheater, waaronder de Italiaanse *Pulcinella*, de Duitse *Kasperl* en de Engelse *Mr Punch* met zijn vrouw *Judy*.

□ *J*an op de pot, Gašparko en Žabínka

De Tsjechische graficus Václav Ryrk (1927-1991) ontwierp in 1989 voor mij een ex-libris (afb. 3), dat hij baseerde op het logo van het museum. De Jan Klaassen-figuur op de veelkleurige afbeelding is door Ryrk op de pot gesitueerd, voor sommigen de plek bij uitstek om boeken te lezen. Geeft dit ook niet de vergankelijkheid van het lezen weer? Op de lange slinger papier die Jan Klaassen verbruikt, staat de tekst ‘Ex Libris Otto van der Mieden’. Het ex-libris heeft een formaat van 9 bij 14 centimeter.

Voor mijn echtgenote Maria Simons maakte Václav Ryrk een ex-libris (afb. 4) in hetzelfde formaat. Daarop staat de hoofdpersoon van het Tsjechisch-Slowaakse stangpoppentheater afgebeeld: de besnorde clown *Gašparko*, samen met zijn vrouw *Žabínka*. Hij draagt een narrenkap met belletjes en rust uit op een flinke foliant. *Žabínka* – haar naam betekent ‘kikkertje’ – zit boven op hem. Ze is een volkswrouw en draagt, net als Katrijn vaak, een kort schortje over een gebloemde rok.

□ *R*onzebons

Het derde ex-libris (afb. 5) is een zwart-witte pentekening van de bekende illustrator, tekenaar en graficus Peter Vos (Utrecht, 1935), met een zilverkleurige tekst. De afbeelding (met een formaat van 8 bij 12,5 centimeter) toont een zogeheten *ronzebons*, zoals de poppenkast met Jan Klaassen vroeger wel werd genoemd.

Het ging er namelijk wild aan toe in het oud-Hollandse volks- en handpoppentheater. Jan bonst, klopt en slaat met zijn knuppel zo hard op de speelplank en de houten poppenkoppen van zijn tegenstanders, dat horen en zien je vergaat. Het woord ronzebons werd vroeger ook wel gebruikt voor een kinderfeestje waarbij een poppenkast vertoond wordt. Peter Vos ontwierp dit ex-libris in de jaren zeventig voor *Poppentejater Otto van der Mieden*, in ruil voor een poppentheatervoorstelling die ik voor zijn gezin had gegeven. Jarenlang was de illustratie het ‘visitekaartje’ van mijn gezelschap; ze stond op vele posters, briefpapier en andere theaterreclame-uitingen.

Internationale collectie

De poppentheatercollectie van het Poppenspe(e)lmuseum is het resultaat van vele jaren snuffelen, aankopen en schenkingen. De collectie omvat talloze wayangfiguren, hand-, stang-, stok- en treppoppen, marionetten, schimmenspelen, papieren theatertjes, foto’s, boeken, posters, prenten en snuisterijen. In het museum zijn vaak thematentoonstellingen over bepaalde aspecten van het (volks)poppen- en objecttheater. Verder worden er werken geëxposeerd van hedendaagse kunstenaars die zich door het poppentheater hebben laten inspireren.

Zelf ben ik al sinds mijn jonge jaren bezig met het poppenspel. Op mijn achtste speelde ik spullenbaas in een zelfgemaakt poppenkastje dat gemonteerd is op een karretje. Dat was aan het begin van de jaren vijftig.

Handboek voor de poppenspeler

In die tijd verscheen ook het *Handboek voor de poppenspeler* (afb. 6) van Wim Meilink. Al spoedig kreeg ik een échte poppenkast cadeau, vervaardigd naar het model dat Meilink in zijn boek had getekend. In dit theater speelde ik het verhaal van Leonard Roggeveen: *Hoe Jan Klaassen de zieke koning beter maakte* (afb. 7). In 1955 kreeg ik een Harlekijntjeboek van de hand van Josephine Siebe: *Harlekijntje op kasteel Hemelhoog* (afb. 8). Heel veel later realiseerde ik mij dat Harlekijntje eigenlijk Jan Klaassen is en ontdekte ik deze uitgave in het Duits: *Kasperle auf Burg Himmelhoch* (afb. 9): ‘Heissa, juchhei! Ein lebendiger Kasperle – herzallerliebste – kaspert in der Welt herum.’

Preegstempel

Aan het eind van de jaren zestig verwierf ik *Scènes de Polichinelle* uit 1869 (afb. 10). Dit kleinood, oblong en amper groter dan een briefkaart, is voorzien van fraaie afbeeldingen. Het heeft 96 pagina’s en is gebonden. Volgens de opdracht voorin werd het door een zekere Guillaume aan zijn broer cadeau gedaan. Er worden twaalf kermistaferelen in behandeld en het is met evenveel gravures verluchtigd. Trots plakte ik mijn Peter Vos-ex-libris in deze voor mij – ook nu nog – zeer dierbare uitgave. Jaren later werden alle boeken in de collectie, in plaats van een ex-libris, voorzien van een stamboeknummer en een preegstempel. De afbeelding hiervan – lijkende op twee naast elkaar geplaatste en gestileerde P’s, waarvan de eerste in spiegelbeeld – is te zien boven de letters EX onder de ronzebonspentekening.

Knecht en meester

In de loop der jaren werd mijn verzameling steeds verder uitgebreid met boeken, prenten, poppen en andere spullen en poppentheaterparafernalia uit binnen- en buitenland. Zoals zovelen die een verzameling beheren, werd ik knecht en meester van mijn collectie. Alle bij elkaar gesprokkelde flarden van verleden en heden vertellen samen een verhaal over de diverse vormen van het figuren- en beeldend theater wereldwijd. Wilt u meer te weten komen over de collectie of de genoemde onderwerpen? Bezoek dan een van onze websites, zoals www.poppenspelmuseum.nl of www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2.

□ Otto van der Mieden

Otto van der Mieden begon zijn beroep als poppenspeler in 1970 op 24-jarige leeftijd en speelde destijds voor kinderen op zondagmiddagen in Artishock te Soest. In 1974 startte hij een vast theatertje 'Poppenkast in de Papenstraat' te Zwolle, het latere 'Papenstraattheater'.

Hij werkte voor de televisie en bij bewegingstheater Bewth te Amsterdam en maakte, als poppentheatermaker en -speler voor volwassenen, internationale tournees. Hij was lid van de Commissie Theater van de Raad voor de Kunst en commissielid van het Nederlands

Fonds voor de Podiumkunsten.

Otto is vanaf 1984 ook museumdirecteur, conservator, tentoonstellingsmaker, publicist, redacteur, (mede) auteur en samensteller van de zogenoemde 'Poppenspe(e)lmuseumpamfletten' en de 'Doepakkruielkranten- en -krabbels': (educatieve en vaak meertalige) uitgaven van het Poppenspe(e)lmuseum over het (volks)poppenspel en aanverwante kunsten. Sinds 2001 is het museum een zogenoemd 'geregistreerd museum'. Een jaar later krijgt het museum de 'Kruiswijk Jansen Prijs' voor de beste Gelderse erfgoedsite van 2002. Het Poppenspe(e)lmuseum ontvangt geen structurele subsidie.

Informatie: www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl.

- Afbeelding: bewerkte ex-libris OvdM (1989). Kunstenaar: Václav Bernard Rykr, Tsjechië (1927-1991).
Bijlage: afbeeldingen voorplat boektitels, logo Poppenspe(e)lmuseum, ex-libris en illustraties.

Poppenspe(e)lmuseum ©

Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL Tel.: +31(0)578 - 63 13 29 Fax: +31(0)578 - 56 06 21

www.poppenspelmuseum.nl www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2

www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs www.poppenspel.info

www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl info@poppenspelmuseum.nl